

Kjak

Sigvald Kristiansen

Lat okkum kalla ein spaka fyri ein spaka

Nú nógv verður tosað um viðurskiftini hjá samkyndum upp undir valið, havi eg hug til í friðsemi og í góðum forstálsi at gera vart við hugtøkini hjún og gifta.

Smb. orðabókini eru eini hjún: maður og kona, sum eru gift, og gifta: víga í hjúnaband, hann gifti seg við henni. Øll orð, sum hava nakað við hjún ella giftu at gera, verða

umtalað sum nakað, ið hevur við sambandið millum mann og kvinnu at gera. Eg finni ongan annan týdning av hesum orðum í orðabókini. Hesi orð eru so innlivaði í okkara máli, at tað skuldi ikki verið neyðugt at leita til orðabøkur, fyri at finna út av hesum, hetta burdu øll vita.

Tvey verða gift, tey giftu eru hjún, maður og kona,

einki annað kann pr. definí-tión eita hjún ella at giftast.

Tað ber ikki til at broyta gomul væl lýst orð og hugtøk, tí onkur ynskir tað, í hesum føri ein minniluti við aðrari kynsligari sannføring enn tey flestu. Her mugu finnast onnur orð ella heiti um hesi fáu, sum eru okkara millum og altíð hava verið tað, men sum nú gera meira vart við

seg og vilja vera meira sjónlig, tað skulu tey eisini hava loyvi tiluttan at verða happað.

Um tey halda, at teirra borgarligu rættindi sum pør í samfelagnum krevja broyt-ing í eini ella aðrari skipan, so kann tað ikki gerast við at broyta nakað uppá okkara hjúnarbandslóg, ið sum nevnt bert hevur við viðurskifti millum mann og

kvinnu at gera, men so má tað orðnast á onkran annan juridiskan hátt.

At so nógv valevni til løgtingsvalið siga ja til at broyta hjúnarbandslógina eftir ynski frá felagsskapi fyri samkynd, sigur nakað um, hvussu sterkt árin eitt rák av hesum slag hevur, og minni um sjálvstøðuga hugsan viðvíkjandi lóggávu.

Lat okkum kalla ein spaka fyri ein spaka. Nýggj orð og nýggj heiti til nýggjar siðir ella livihættir, men lat okkum ikki brúka orðini hjún og giftauttan í rætta samanhanginum.

Tóra Petersen

Vegna Psykiatriska Depilin

Sálarligar líðingar: Ein altjóða avbjóðing

Tær sálarligu líðingarnar eru ein altjóða heilsupolitisk avbjóðing. Bara í Danmark sæst ein munandi vøkstur í talinum av dønum við sálarligum líðungum. Meiri enn 400.000 danir eru í dag í viðgerð við heilivági ímóti tunglyndi, og sum skilst, eru nærur ein hálv millión fólklágaði av einum ella øðrum slagi av sálarligari sjúku. Samfelagsligu útreiðslurnar eru samsvarandi høggar: Mett verður, at sálarlig sjúka kostar danska samfelagnum 55 milliardir krónur árliga.

Ein nýggj stór kanning visir, at ein samsvarandi øking eisini kann staðfestast á europeiskum stigi. Nærum 165 milliónir, heili 38 prosent av øllum evropearum, verða hvørt ár rakt av líðingum, so sum tunglyndi, angist, svøvnloysi ella minnisloysi. Hetta visir ein nýggj stór kanning grundað á data, sum er savnað inn í øllum ES limalondunum, umframt í Sveis, islandi og Noregi.

Tá ið tað eftir metingini bert eru umleið ein triðingur, sum fær neyðugu viðgerð ella heilivág, so eru sinnissjúkur ein stór búskaparlig og almenn byrða, sum kostar

fleiri hundrað milliardir evrur árliga.

Fýra útav tíggu hava søkt um hjálp

Í samband við Altjóða Sálarheilsudagin hjá WHO, sum verður hildin tann 10. oktober árliga, hevur Epion vegna Psykiatrifonden gjørt eina nýggja kanning millum 1.500 danir, og visir hon á áhugaverdar upplýsingar til dagsins høvi.

Millum úrslitini av kanningini eru hesi:

- Nærum fimti hvør dani hevur nýtt grundgevingina `kropslig sjúka` fyri sínum arbeiðsgevara, hóast orsökkin til eina fráveru í veruleikanum var sálarligir trupulleikar.
- Nærum 40 prosent hava onkuntíð sett seg í samband við lækna ella sálarfrøðing fyri at tosa um sálarligar trupulleikar. Her er tó týðandi munur á kynunum báðum. Umleið helmingurin av konufólkunum hava leitað sær hjálp, meðan hetta `bert` er galdandi fyri 30 prosent av mannfólkunum.
- Umleið fimti hvør hevur upplivað, at starvsfelagar á

arbeiðsplássinum hava tikið frástøðu frá øðrum starvsfelagum við sálarligum trupulleikum ella sálarligari sjúku.

Orð á sálarligu líðingarnar

Tá ið spurt verður, hvørjar orsøkirnar til at alsamt fleiri fáa sálarligar trupulleikar og sálarligar sjúkur eru, svara tveir triðingar av teimum spurdu, at arbeiðslívið er vorðið meira krevjandi.

Ein onnur vanlig frágreiðing, svarað av 47 prosentum, er tann, at tað sosiala lívið er vorðið meira krevjandi. Eini 45 prosent meta, at danir ikki eru vorðnir meira sjúkir, men eru harafturímóti vorðnir skjótari til at søkja sær hjálp og viðgerð. Fimti hvør visir á, at vøksturin í teimum sálarligu trupulleikunum er eitt úrslit av, at danir ikki eru eins sterkir sum áður.

Roal Ulrichsen, formaður í Dansk Psykolog Forening, sær tølini sum eitt tekin uppá, at danir í minni mun finna seg í at hava tað vánaligt og mistrívast:

- Vit fara til sálarfrøðing við angist, tunglyndi, sorg, strongd o.a., men við framtíðini í huga, føra hesi

eyðkennir til eitt samfelagsligt skammlop. Tað modernaða framleiðslulívið niðurpínur einstaklingin og misnýtir tann menniskjaliga faktorin útyvir tað ein megnar. Somuleiðis verða fríðar rammur givnar. Tað skal ganga galið, og tað ger tað. Soleiðis sum samfelagið og arbeiðsmarknaðurin eru inrættað, ber kostnað við sær á sálarliga økinum.

Roal Ulrichsen leggur harumframt dent á, at kanningin endurspeglar, at tað framvegis er av alstórum týðningi, at tosað verður um sálarligar líðingar.

Eitt stórt arbeiði skal gerast, eisini hjá arbeiðsplássum og leiðarum, hvørs ábyrgd tað er at vísa almenna ábyrgd og gera rúm fyri fólkuvið sálarligum líðingum. Tað er jú eisini sera óhugaligt hjá arbeiðsfelagum at skula lúgva. Tískil skal orka leggjast í, at fáa fleiri við sálarligum líðingum at arbeiða og at fella væl inn millum sínar starvsfelagar, sigur hann.

Atkvøðan hon er tín!

Valstriðið 2011 nærkast endanum. Demokratia hevur við ymsum átøkum roynt at ávirka politisku flokkarnar, valevnini, miðlarnar og veljararnar til at hava javnari kynsumboðan í politikki frammarlaga í huga. Á uppstillingarlistunum er ein prosentvís framgongd í talinum av kvinnum sum stilla upp, av temum 168 uppstillaðu eru 110 menn og 58 kvinnur. Valevnini eru úr ymsum økjum í landinum, tey hava ymisk yrki, tað eru umleið 50 ár millum elsta og yngsta valevnið og tey stilla upp fyri sjei ymiskar flokkar. Veljarnir hava tí nógv rættiliga ymisk valevni at velja ímillum.

Ofta verður sagt, at: "Eg velji ikki eina kvinnu, bara tí at hon er kvinna". Sjálvsagt skulu fólk ikki gera tað. Tað gera tey heldur ikki, um tey velja ein mann. Jamen, hví skulu vit yvirhøvur hugsa um kyn, hví hevur tað so stóran týdning at fáa javnari kynsumboðan (les: fleiri kvinnur) í Løgtingið? Jú, vit hava brúk fyri ymiskum røddum og vinklum til stórmálini, sum liggja fyri framman at taka støðu til. Vit hava brúk fyri, at bæði kynini eru við at taka ábyrgd og taka neyðugu avgerðirnar.

Í einari íslendskari lýsing fyri øktari politiskari javnstøðu var hetta sagt sera einfalt. Undir myndini av einari kvinnu, sum er politikari, stendur: "Hon var ikki vald, tí at hon er kvinna. Hon var vald av tí, sum hon hevur at bera fram - tað hevur hon, tí at hon er kvinna." Ein annar máti at siga hetta er, sum ein av kvinnunum sigur í lýsingaráttakinum hjá Demokratiu: "Ímynda tær, um tað bara vóru teir svørtu tangentarnir á klaverinum, sum góvu ljóð frá sær?!"

Ábyrgdin hon er tín, avgerðin hon er tín, atkvøðan hon er tín - Gott val!

